

Менча Кечева /Варна/

СЪБИРАТЕЛСКО-ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА РАБОТА С УЧЕНИЦИТЕ И ПАТРИОТИЧНОТО ИМ ВЪЗПИТАНИЕ

Събирателско-изследователската работа с учениците от горния курс върху народния бит, култура, празници, език и ономастика създават у тях интерес, родолюбиво отношение към българското и към народния творчески гений. Миналото на родния край трябва да се изучава като вътрешна потребност на всеки ученик и младеж, от всеки български гражданин; любовта към родината трябва да започва с проучване на миналото на нашите родове, на нашите селища. В тази насока при организираните две изследователски експедиции с учениците бяха събрани значителни документирани материали за бита, фолклора и ономастиката на села в Провадийско. По-късно работата с материалите продължи по отделни групи в зависимост от интересите. Използувани бяха за обработка събрани легенди и предания, поселищни бележки за миналото на селищата, сведенията от летописни книги, емлячни регистри, спомените на редица възрастни местни хора и др. В резултат от неколкогодишна колективна и индивидуална дейност с учениците бяха събрани над 6000 топонима. Изследването на топонимите посочва, че те са многопластови и имат различен народно-езиков произход; това ги прави ценен източник за миналото на изследваните селища и като цяло за Провадийския край.

За тракийски остатък в топонимията се предлага местното име /МИ/ Паницово, което не произлиза от паница, а вероятно съхранява видоизмененото тракийско име на р. Камчия Паницос $\rho\alpha\nu\iota\varsigma(\varsigma)\omicron\varsigma$. трак. *Paп(1) 'блато, мочурище'¹; може би е трак. и името на височината Арковна /Арконес или Аркупес/ 'крепост'.

В Провадийско съществуват географски имена, които са свързани с исторически личности и събития, с исторически предания и легенди, будещи родолюбиви чувства у поколенията. Участниците в експедициите записаха отделни предания за Вълчан войвода, Бойка и Добра войвода. Легендарното име на Вълчан като Вельчо е свързано с дружината му от триста юнака, които седемнадесет години не попускат султанската махала безпрепятствено да минава за Цариград през Балкана, а по водите на Ду-

нава. С неговото име се свързват ММ: Велча, Велчово брдо, Велчов кладенец, Велчов път, Велчов рът, Велчова тръпка, Велкова дубрава, Вълков рът.

В паметта на аспаруховци /с. Аспарухово/ още живеят местните имена Робски рът и Робска пътека, които напомнят чрез песни и предания за път, по който откарват "бели българки, бели робини" за Цариград. Редица имена в изследвания район напомнят за хайдучкото съпротивително движение: /X/айдушка дупка, /X/айдушки кайнак, /X/айдушкото кладенче, /X/айдушката чешма, /X/айдушки трап и др. В по-ново време възникват топонимите: Казачка, Казак баир, Казак йолу, Казашката могила, Казашки припек, Казашки път, Казак тарла, Казак /х/ендек, Руска раяк, които са свързани с преминаването и стануването на освободителни руски военни части и поделения през руско-турските войни. В кратка историческа справка от 1828/29 г. четем, че под с. Дъбравино се води кръвопролитна битка при преминаването на р. Камчия от корпуса на генерал Ридигер, пресрещнат от четирихилядния отряд на Юсуф паша.

С името на Шермет кайнак край с. Бързица е свързано открито археологическо съкровище през 1922 г., което се отнася към прабългарите; това поставя въпроса дали името Шермет не е прабългарско.

С оглед на изчезването и появата на нови "модерни" лични имена по стари регистри и от възрастни хора записахме около 3700 лични имена, много от които се повтарят; 390 родови и прякорни имена. От записаните лични имена 181 /4,89%/ са вече изчезнали или са на път да изчезнат. Ето няколко от тях: Арил, Бабако, Бануш, Бъно, Герил, Даймян, Дилян, Друми, Лука, Кардо, Кираз, Кирян, Лавренти, Лилян, Лука, Малам, Мечун, Нихриз, Ширян, Алекса, Братана, Бивда, Винча, Горяна, Дамяница, Добряна, Лона, Компа, Лионка, Меневша, Менеша, Ранча.

В разговор за съвременното именуване се докосваме до въпроса за красотата и звучността на някои старинни имена. Например името Ляпа се смята за "грозно", а то е източнобългарският якав изговор на Лена, стб. лътъ 'хубав'; същото име се среща в стари регистри на три села в Провадийско и вече е на изчезване².

При събиране на родови имена в с. Снежина разбрахме, че

родът Маджурята са потомци на Яне Сандански; основан е от Никола Янев - Маджур Колю, братовчед на Сандански, преселен в селото³.

В изследвания район е имало значителна османска колонизация след XV век, която е намерила и насилствено ислямизирано от завареното местно население. В тази насока размисли бъдат запазените шест МИ като Манастиръ, Манастирица, Манастиръ Сагръ, които не са заменени с османски названия.

Любопитство буди фактът за ислямизираните българи, преселени от Герлово в с. Медковец /Саръ Кованлък/ и около двете Камчили, за което пише Л. Милетич; в Дългополския исторически музей се палят дървени фигури на хора, които са забивани на гробовете на българи и мюсюлмани в целия Камчийски край.

Поради тежките робски условия и масовите насилствени изселвания изчезват цели села, записани в регистри от 1573 г.; изчезналото с. Амбърлък се свързва с развалини западно от с. Славейково; заличават се селата: Крестево /Кръстево/ край с. Снежна, с. Църквица край Бозвелийско; с. Удува, между с. Сава, Велже и Партизани; с. Канчиево /може би дало името на с. Ганчево, днес Партизани/. Значителен брой селища заглъхват в началото на XVII век, когато в Ново село /дн. Дългопол/ бива разрушена църквата, а при с. Аспарухово - манастир. Османската колонизация довежда до големи етнически промени, но българското население оцелява в Черковна, Равна и Кривня.

Учениците от експедициите с интерес посрещат имената на изчезналите селища Маркозана край Девня, Орехово - на запад от Аспарухово, старото име Дженк иери на Аспарухово, което И. Займов тълкува като 'място на битка'⁴. Не по-малко въздействие оказват и имената на селата Поляна /дн. Неофит Рилско/, Росица /дн. Черноок/, Кривина /дн. Кривня/, Мелешево /дн. Доброплодно/.

Въпреки многобройните топоними от чужд произход в Провадийско са запазени много имена, свидетелства за трагичната съдба на старото българско население, затова час по-скоро трябва да се събере по селища цялото налично топонимично и антропонимично словотворчество на населението от този край и да се съхрани за нашата наука и в бъдеще. В тази благородна задача могат да се включат подготвени преподаватели българисти и историци, ръководители на младежки ученически кръжоци по ономастика и краеведение.

- ¹ Дуркиданов, Ив. Езикът на траките. С., 1976, 44.
 - ² Чечева, М. За произхода на някои топоними. - Народно дело, Варна, бр. 165, 22.IV.1981.
 - ³ Чечева, М. Снежино - старо българско село. - Народно дело, бр. 196, 2.X. 1985.
 - ⁴ Займов, Й. Бележки за местните и личните имена в с. Аспарухово, Варненско. - Omolastica, IX, 1978, 128-131.
-